ŽADUVĖNŲ (TELŠIŲ RAJ.) PILKAPIŲ TYRINĖJIMAI 1974 IR 1975 METAIS[1]

Vitas Valatka

1973 m. vasarą Žaduvėnų kaime, Telšių raj., melioratoriai užtiko karjere žmonių griaučių ir metalinių dirbinių. Jie apie aptiktą kapinyną pranešė Telšių kraštotyros muziejui.

Kapinynas yra pusiaukelėje tarp Žaduvėnų ir Viekšnelių gyvenvietės, kalvoje, kurios šlaitai į P ir V nusileidžia į buvusios eževietės lygumą. Kalva apie 100x120 m dydžio. Ji visa pirmaisiais kolūkių gyvavimo metais išarta plėšiminiu plūgu ir išrinkti išversti akmenys. Prieš tai šioje kalvoje Žaduvėnų ir Gelsodės kaimų gyventojai kasė rūsius ir užtikdavo žmonių kaulus.

1974 m. Telšių kraštotyros muziejus atliko bandomuosius, o 1975 m. - platesnius kasinėjimus. Iš viso ištirta 444 m^2 plotas kalvos R dalyje. Kalvos viršūnėje buvo iškasta tik bandomoji perkasėlė. Tenai maišytoje žemėje rasta pavienių žmogaus kaulų ir kryžinio smeigtuko fragmentėliai. Tai rodo, kad kalvos viršūnėje turėtų būti V-VI a. kapų.

Iš užtiktų pėdsakų matyti, kad čia buvo pilkapiai, nors nerasta nei vieno pusėtinai išlikusio pilkapio.

Pilkapiai buvo pilami ant žemės paviršiaus, kurį sudarė virš žvyro esantis 8 cm storio humuso sluoksnis. Ant jo buvo papilamas 5-7 cm storio, maždaug 1-1,5 m skersmens degėsių plotelis. Degėsiai buvo apipilami iki 10 cm storio balto smėlio sluoksneliu. Aplink

---

[1] В. Валатка, Могильник в. дер. Жадувенай, - АО 1975 года, М., 1976, с. 433.

supiltus degėsius ir smėlį buvo dedamas ant humuso akmenų vainikas. Kai kur jis buvo iš stambių akmenų, vienaeilis, o kitur akmenys sudėti vieni ant kitų dviem eilėmis. Vainiko aukštis siekė 40-50 cm, o skersmuo - apie 7 m. Pasisekė atsekti tik 4 pilkapių vainikų pėdsakus. Ištikrųjų pilkapių turėjo būti ne mažiau kaip 6. Atrodo, kad pilkapių grupė buvo kompaktiška. Pilkapių vainikai šliejosi vieni prie kitų arba buvo paliekami tarp jų tik 1-2 m tarpas. Kadangi pilkapiai ištisai suardyti, tai nebegalima pasekti, kiek kuriame pilkapyje buvo kapų. Iš viso ištirtajame plote lokalizuoti 36 kapai. Antra tiek, o gal ir daugiau, kapų buvo taip sunaikinta, kad iš pavienių kaulų ar dirbinių kapo vietos nebuvo galima nustatyti.

19 mirusiųjų buvo palaidoti duobėse, iškastose sampile arba iki sampilo dugne esančio smėlio, o 17 kapų duobės buvo perkąstos per sampilą ir siekė nejudintą gruntą. Šios grupės kapuose Nr. 15, 22, 24, 25, 26, 36 ant duobės dugno buvo papilta 3-5 cm storio smėlio sluoksnelis, o 12 kapų buvo užtikta degėsių. Kapuose Nr. 11, 14, 21 degėsiai buvo papilti ant duobės dugno, prieš padedant karstą, o kapuose Nr. 7, 17, 18, 19, 24, 25, 26, 27 ir 30 degėsiai buvo pilami ant karsto, dažniausiai kojų gale. Kapuose Nr. 14, 19, 21 išliko puodų šukės.

Visi mirusieji guldyti aukštielninki, ištiestomis kojomis, išskyrus kūdikį kape Nr. 32, kurio kojos buvo per kelius sulenktos. Numirėlių rankos dažniausiai sulenktos per alkūnę, ir jų plaštakos siekė pečius ar kaklo sritį. Tik retais atvejais viena ar abi rankos buvo sulenktos stačiu kampu (kapai Nr. 11, 14, 18, 19, 24). Numirėliai galvomis orientuoti įvairiai: 8 į PV, 7 į V, 5 - į ŠV, 4 - į PR ir 3 - į P ir 3 - į Š. Prie griaučių neretai aptinkama pora akmenukų, dažniausiai kojų gale.

Kaip savotišką laidosenos ypatybę, reikia pažymėti akmenų vainiko sudėjimą duobės dugne pagal kraštus. Kape Nr. 33 ant duobės dugno kojų gale buvo padėti du akmenys. Kape Nr. 11 ant duobės dugno buvo sudėtas 1,6x1,05 m akmenų vainikas. Kape Nr. 18 akmenų vainikas buvo sudėtas 7 cm aukščiau negu griaučiai. O kape Nr. 16 išilgai duobės, 20 cm virš kaulų, buvo sudėta vidutinio dydžio akmenų eilė, o antra kiek lenkta eilė sudėta pagal duobės kraštą.

Įkapės randamos įprastoje padėtyje. Įmoviniai kirviai dėti su kotasi prie blauzdos arba už galvos. Tik kape Nr. 21 kirvis buvo kojų gale. Lenkti ir tiesūs peiliai dėti prie peties, alkūnės, šlaunies ir blauzdos. Ietigaliai randami šalia kaukolės ir kiek aukščiau, negu duobės dugnas. Visų jų įmovose randama buvusių kotų puvėsių. Tiktai kape Nr. 11 ietigalis gulėjo skersai krūtinės sritį.

Ylos ir verpstukai moterų kapuose dėti prie peties, prie kairiojo žastikaulio, ant krūtinės, o kape Nr. 16 yla gulėjo po stuburo slankstelliais.

Kapinyne rasta iš viso 129 dirbiniai arba jų liekanos. Kai kurie jų labai sunykę.

Rasti 8 įmoviniai kirviai, kurių ilgis svyruoja nuo 13,7 iki 23,3 cm, o ašmenų plotis nuo 3,8 iki 5 cm. Kapinyne rasta 6 dideli masyvūs 22-23 cm ilgio tiesūs peiliai, pora trumpų (11-12 cm ilgio) tiesių peiliukų, lenktų peilių terasta tik 2. Pavieniui rastas vienas nulenkta viršūne, būdingas VIII a. peilis, kuris rodytų, kad į V nuo tyrinėtojo ploto turėtų būti ir vėlesnių kapų.

Atsitiktinai rasta vienas akmeninis skiltuvas, 3 keturkampaiai išdilę galąstuvai ir 2 gražūs pailgi galąstuvėliai su skylute galuose.

Kapinyne rasta 10 geležinių ylų, 2 verpstukai, kurių vienas

iš smiltainio, o kitas - iš gintaro.

Iš ginklų teturime tik 6 įmovinius ietigalius su briaunomis plunksnose. Ietigalių ilgis 17,6 - 23,3 cm.

Tirtojo ploto V krašte maišytoje žemėje rastas vienintelis apgalvio skersinukas su trimis skylutėmis.

Iš šio kapinyno turime 4 antkaklės kūginiais galais. Lankelių šonai ornamentuoti įžambių ir skersinių griovelių grupėmis, o kūgeliai papuošti koncentriškais grioveliais (viena) ir persikryžiuojančiomis griovelių poromis (viena).

Ant kaklo moterys nešiojo žalvarinių įvijų apvaras. Tokios 3-7 įvijų apvaros rastos kapuose Nr. 8, 9, 14. Vieno suardyto kapo vietoje kartu su 7 įvijomis rastas gintarinis karolis. Dar vienas kubo formos gintaro karolis buvo rastas atsitiktinai.

Rastos 3 laiptelinės ir viena lankinė aplaužyta segės.

Kur kas daugiau smeigtukų. Jų rasta 33. Iš jų 22 yra geležiniai lazdeliniai. Dažniausiai jie rasti po vieną, tik kapuose Nr. 18 ir 27 buvo po porą. Kapinyne rasti 4 statinėliniai žalvariniai, 2 žiediniai ir 1 geležinis smeigtukas nuokamiene galvute. Kape Nr. 14 rasta dviguba žalvarinė grandinėlė su puošniais ažūriniais pakabučiais grandinėlėms prikabinti.

Kapinyno teritorijoje aptikti 3 profiliuoti ir 2 su dvigubomis spiralėmis kabučiai, būdingi III-IV a.

Kape Nr. 24 rasta vienintelė geležinė diržo sagtis. Surinkta 20 apyrankių. Kape Nr. 19 rastos 2 akinės apyrankės datuojamos II a. pabaiga. Turime 4 juostines apyrankes su įgniaužtais galais ir 12 juostinių lygių gaubtu paviršiumi apyrankių. Vienų jų paviršius puoštas išilginiais, kitų skersiniais grioveliais. Tai būdingi IV a. papuošalai. Matyt, IV a. pasirodė ir pirmosios, tik po dvi įvijas turin-

čios įvijinės apyrankės. Jų rasta tik pora egzempliorių.

Juostinis žiedas terastas atsitiktinai tik vienas ir, atrodo, yra visai vėlyvas.

Iš rastųjų kelių šukių tik vienoje matyti aiškus grublėtumas.

Taigi tyrinėjimai parodė, kad kalvos R dalyje buvę akmenų vainikais apdėti pilkapiai, kuriuose laidota II-IV a. Laidosena ir įkapės būdingi Žemaitijos pilkapiams. Likusioje kalvos dalyje turėtų būti V-VIII a. kapų.

PAJUOSČIO (PANEVĖŽIO RAJ.) PILKAPIŲ TYRINĖJIMAI 1974 METAIS

Mykolas Michelbertas

Vilniaus Valstybinio pedagoginio instituto TSRS istorijos katedra 1974 m. tęsė ir užbaigė Pajuosčio pilkapyno tyrinėjimus, vykdytus nuo 1971 m[1].

1971-1973 m. Pajuostyje buvo ištirta 16 II-III a. pilkapių. Pilkapiuose buvo aptikta keletas V-VIII a. ir IX-XII a. kapų. Vėliau, pil-

---

[1] Apie ankstesnių metų tyrinėjimus žr.: M. Michelbertas, Pajuosčio pilkapių (Panevėžio raj.) tyrinėjimai 1971 m., - AETL 1970 ir 1971 metais, V., 1972, p. 25-28; M. Michelbertas, Pajuostės (Panevėžio raj.) pilkapių tyrinėjimai 1972 ir 1973 m., - AETL 1972 ir 1973 metais, V., 1974, p. 35-40; М. Михельбертас, Курганы в Пайосте, - АО 1971 года, М., 1972, с. 411-412; М. Михельбертас, Раскопки в Пайосте, - АО 1972 года, М., 1973, с. 377-379; М. Михельбертас, Погребальный памятник в Пайосте,-АО 1973 года, М., 1974, с. 392; М. Михельбертас, Раскопки в Пайосте, - АО 1974 года, М., 1975, с. 408-409.